

Polislik Sosyolojisinin Eleştirisine Doğru: Hukuk, Şiddet ve Egemenlik

Boran Ali Mercan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, ORCID: 0000-0002-1125-7528, e-posta:mercan@politics.ankara.edu.tr

Özet

Polisin, gücünü aşırı ve kötüye kullanımı sebebiyle insan yaşamına etkide bulunabilecek fiiller sergileyebilmesi evrensel bir fenomendir. Polis şiddeti ve yozlaşması genelde polislik sosyolojisi ekseninde polis altkültürüyle açıklanmıştır. Polis altkültürü tartışmaları memurlar-arası etkileşime odaklanarak yasanın polise emrettiği normatif davranış kuralları ile asli polislik tarzları ve teamülleri arasındaki kopukluğa dikkat çeker. İlgili yazın şiddet, rüşvet, ayrımcılık, görevi kötüye kullanma, delillerle oynama ve benzeri diğer yozlaşmış davranış ve ilişkileri görmezden gelen amir ve memurların hoşgörü ve kayıtsızlığını besleyen teşkilat içi bir altkültürel dokuya işaret eder. Buna göre polis altkültürü tartışmaları kader birliği yapan memurların arasındaki 'kardeşlik' anlayışının sapkın davranışları 'sessizlik kanunuyla' desteklediğini ve yozlaşmış davranışları rasyonelleştiren ideolojilerin varlığını tartışır. Polisin gayri-hukuki eylem ve işlemleri, böylece, teşkilat içi koruyucu-kollayıcı 'sessiz' hoşgörünün sonucu olarak görülür. Başka bir deyişle, polisliğin sosyolojik kavranışı memurun yasaları ihlal eden davranışlarını polis altkültürü ve memurlar-arası etkileşime odaklanarak açıklar. Ancak polis şiddeti ve insan hakları ihlalini ele alan çalışmalar, polisin yasayı korumak adına ihlal ettiği, hukuk ve şiddetin iç içe geçtiği bir belirsizlik mıntıkasına dikkat çeker. Ağır insan hakları ihlaline varan polislik pratiklerinin çözümlemesinde asıl dikkat edilmesi gereken temel çelişki, polisin yasayı korumak adına ihlal ettiği tüm eylem ve işlemleridir. Başka bir ifadeyle, hukuku korumak adına hukukun dışına çıkan polislik pratiklerinin mümkünlik koşullarının neler olduğunu tartışmak elzemdir. Bu makale, şiddet ve hukukun belirsizleştiği bir mıntikanın polis memurları ve teşkilat sosyolojisiyle kavranamayacağını ileri sürüyor. Yasayı korumak adına yasa ihlali fenomeni ancak *siyasal* bir kavrayışla otorite, iktidar ve egemenlik kavramlarıyla anlaşılabilir. Böylece makale, Schmitt, Benjamin ve Agamben'in düşüncelerinde polisin egemenlikle olan ilişkisini tartışıyor. Buna göre sokakta en alt rütbeden polis memurları, gündelik yaşamda hukuku askıya alarak istisna halini açabilen ve yaşam hakkı üzerinde takdir yetkisi kullanabilen bir egemen iktidar imtiyazıyla donanmıştır. Yaşam hakkı bu imtiyazı kısıtlayacak etkin hukuki mekanizmaların mevcudiyetini gerektirir.

Anahtar Sözcükler: Polis, Polislik, Hukuk, Polisin Güç Kullanımı, Egemenlik.

Towards a Critique of the Sociology of Policing: Law, Violence and Sovereignty

Abstract

The excessive and abusive use of force by police is a universal phenomenon in a way as to affect the right over life. Police violence and corruption have been grasped, within the disciplinary confines of sociology, by the literature of police subculture. Focusing on interactions of police officers, the sociology of police subculture draws our attention to a disconnection between the law of law enforcement and actual modes of policing. However, studies relying on police violence and the violation of human rights reveal that police officers oftentimes violate the law while trying to maintain the law and order and further emphasise the emergence of a zone of indistinction where the law and violence intertwines with each other in police operations. Police sociology in the West demonstrates that excessive and abusive use of force by officers mainly stems from the disconnection between the formal police codes of conduct and the actual modes of policing. As the evidences of studies suggest, among patrol officers at lower ranks, the general tendency of behaving citizens and suspects appears not in accordance with the enforcement of law but rather informal police cultural practices. The discrepancy between the legality of law enforcement and the actual modes of policing draws our attention to a series of interlinked concepts such as discretion, police power, and law and order. Many studies has been done so by using these concepts to understand and explain the zone of indistinction where in a paradoxical way police officers violate the law while trying to maintain the law and order. This article suggests that this zone of indistinction cannot be grasped merely by the sociology of police officers and organisational culture. Instead the phenomenon of violating the law for the sake of maintaining the law and order can only be understood by the concepts of power and sovereignty, with a grasp of *the political*. The article thus discusses the relationship between the police and sovereignty in the thoughts of Schmitt, Benjamin and Agamben: lower-rank police officers are endowed with the sovereign privilege to open a state of exception by suspending the rule of law and a discretionary use of force over the life and death. The right to life necessitates the presence of effective legal mechanism to constrain this privilege.

Keywords: Police, Policing, Law, Police Use of Force, Sovereignty,

Giriş

Polislik pratiğinin gerektiğinde insan varlığını yaşam ve ölüm arasında ince bir çizgide tutabilme kudreti evrensel bir fenomendir. Amerika Birleşik Devletleri'nden Birleşik Krallığa, Avrupa Birliği ülkelerinden Çin, Hindistan, Rusya ve Türkiye'ye uzanan farklı toplumsal ve siyasal oluşumlarda, insan/

yurttaş yaşamını korumakla yükümlü devlet aygıtının bu işlevi yerine getirirken insan yaşamına bir tehdit oluşturabilme potansiyeli siyaset ve hukuk felsefesinin temel çelişkilerinden biridir (Casey-Maslen & Connolly, 2017; Alpert & Dunham, 2004; Belur, 2010; Kuhns & Knutsson, 2010). Ancak fenomenin evrenselliği sorunun “yerli ve mili” özgülüklerini gölgelememelidir. Türkiye’de polisin gözetiminde kötü muamelesi ve ateş silah kullanımı sonucu ölümle sonuçlanan çok sayıda vaka mevcuttur (Saymaz, 2015). Türkiye’de son 14 yılda polisin dur ihtarına uymadığı gerekçesiyle ateşli silah kullanımı neticesinde 403 insan hayatını kaybetmiştir.¹

Türkiye’de cezasızlıkla ilgili yürütülen çalışmalar olmakla birlikte (Altıparmak, 2009, 2016) polisin insan yaşamı ve toplum düzeni üzerine olumsuz etkileri üzerine eleştirel çalışmalar sınırlıdır (Gönen et al., 2013; Berksoy, 2009; Uysal, 2010). İnsan yaşamı ve topluluğun düzenini korumak adına yaşam hakkına müdahale eden polis sorunsalının, daha çok Kuzey Amerika ve Batı Avrupa eksenli bir polislik literatürü çerçevesinde genelde *sosyolojik* bir paranteze alınarak polis altkültürü ekseninde tartışıldığını görüyoruz (Skolnick 1982, 2008; Reiner 1995; Terrill 2001). Polis altkültürü tartışmaları polis teşkilatında şiddet, rüşvet, ayrımcılık, görevi kötüye kullanma, delillerle oynama ve benzeri diğer yozlaşmış (*corrupt*) davranış ve ilişkileri görmezden gelen amir ve memurların hoşgörü ve kayıtsızlığını besleyen örgüt içi —dışa kapalı— bir kültürel dokuya dikkati çeker. Teşkilat altkültürü tartışmaları kader birliği yapan memurlar arasındaki ‘kardeşlik’ anlayışının sapkın davranışları ‘sessizlik kanunuyla’ desteklediğine ve yozlaşmış davranışları rasyonelleştiren ideolojilerin varlığına işaret eder (Skolnick & Fye, 1993: 118–45). Polis iş yükü ve stresi ile ceza adaleti sisteminin polisten uymasını emrettiği normatif kuralların yarattığı baskı, polis memurunun yabancılaşmasına yol açar; sakat kalma, iş kaybı ve ölüm riski gibi mesleğe özgü riskler memurun kendisini diğer meslek gruplarından farklı görmesine neden olur (Kappeler & Potter 2018: 285–95). Polisin gayri-hukuki eylem ve işlemleri, buna göre, teşkilat içi koruyucu-kollayıcı ‘sessiz’ hoşgörünün sonucu olarak görülür. Başka bir deyişle, polisliğin sosyolojik kavranışı memurun yasaları ihlal eden davranışlarını polis altkültürü ve memurlar-arası etkileşime odaklanarak açıklar.

Ayrımcılık, yanlış tutuklama, delil karartma ve uydurma, orantısız güç kullanımı ve polis şiddeti Anglo-Amerikan yazında uzun yıllardır polislik çalışmalarının konusudur (Stinchcombe, 1963; Reiss, 1971; McBarnet, 1979; Weitzer, 2000; Crawshaw vd., 1998; Neyroud & Beckley, 2001; Bronitt et al., 2015). Ancak modern polis gücünün ‘devletin meşru şiddet kullanma tekeli’ (Weber, 2004: 33) icra ile görevli bir fail ve aygıt oluşu sebebiyle, polisin gayri-hukuki işlem ve eylemleri belirli bir memurun tekil ideolojisi, hatası, ihmalkârlığına ya da

memurların eylemine sessiz kalan bir teşkilat kültürü ideolojisine atfetmek doğru bir yaklaşım tarzı olmayacaktır. Dur ihtarına uymayanlara karşı silahına davranan her polis memurunun sadece ideolojik bir sâikle hareket ettiği söylenemeyeceği gibi, polis teşkilatı da yasayı açıkça ihlal eden her eylem ve işleme sessiz kalamayacaktır. Başka bir deyişle, ağır insan hakları ihlaline varan polislik pratiklerinin çözümlemesinde, memur veya teşkilat dikotomisinde salınmak, sosyal bilimlerin meşhur özne–yapı ikilemine sıkışarak indirgemeci bir bakışla malul olacaktır. Asıl dikkat edilmesi gereken temel çelişki, polisin yasayı korumak adına ihlal ettiği tüm eylem ve işlemleri; başka bir ifadeyle, hukuku korumak adına hukukun dışına çıkan polislik pratiklerinin mümkünlik koşulları olmalıdır (Small et al. 2006; Seri, 2009; Stuart 2011; Taylor 2013). Kolluk icrasının normatif boyutu ile asli polislik tarzlarındaki uyumsuzluğu söz konusu çelişki bağlamında düşündüğümüzde; otorite, iktidar, düzen ve egemenlik gibi kavramlar dolayısıyla polisliğin *siyasal* kavranışına ihtiyaç vardır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, polisin orantısız güç kullanımını mümkün kılan momentlerde kurum ve kişi, yapı ve eylemden, bağımsız bir biçimde polisin ontolojik açıdan incelenmesi, çok daha temel soruları *yeniden* sorma gerekliliğidir. Polis nedir ve mevcut siyasal-toplumsal formasyonda ne gibi bir işlev görür? Polisin devlet, iktidar ve egemenlik kavramlarıyla ilişkisi nedir? Yukarıda ifade edildiği üzere, emniyet ve asayiş sağlama adına gayri-hukuki bir uzamda hareket edebildiğine yönelik tespit, öte yandan, bir diğer sorular kümesini beraberinde getirir: Devlet egemenliği polislik pratiklerinde nasıl tezahür eder? Polis egemenin otoritesini nasıl ve hangi formlarda icra eder? Daha da önemlisi egemenlik ve polis arasındaki ilişkiyi ne tür bir kavramsal çerçeve dahilinde anlamalı ve açıklamalıyız?

Bu ve benzeri sorular polis memurluğu sosyolojisinin – *sosyolojizmin* – indirgemeci sınırları içerisinde yanıtlanamaz. Dolayısıyla, hukuk ve şiddet belirsizliğinde gri alan metaforuyla ifade edilen, polisin hukuku korumak adına icra ettiği gayri-hukuki eylem ve işlemleri tartışmak, zeminimizi kaçınılmaz olarak egemenlik ve iktidarın sorunsallaştırdığı bir düzleme taşıyacaktır. Bu yazıda şiddetin polisliğin doğasına içkin olduğunu ve söz konusu içkinliği İtalyan hukukçu ve felsefeci Giorgio Agamben’in egemen polis (*sovereign police*) kavramıyla anlayabileceğimizi ileri süreceğim. Agamben, polisin egemen iktidarın imtiyazlarıyla donandığını ve böylece egemenliğin polislik dolayısıyla icra edildiğini tartışır (Agamben, 2000; ayrıca bkz. Seri 2009). Agamben’in polis hakkındaki görüşü yeni bir tartışma duyurusu niteliğinde değildir. Aslında pek çok yazar Agamben’in şiddet ve hukukun iç içe girdiği ‘istisna hali’ (2005) kavramını çeşitli ülke bağlamlarında polisin takdir yetkisi, gücün müzakeresi ve cezasızlık sorunlarını tartışmak için kullandılar: ‘istisna uzamları’ (*spaces of exception*) (Burr 2003), ‘olağanüstü hal’ (*state of emergency*) (Neocleus

2008), 'medeni olağanüstü hal' (*civic states of exception*) (Kirsch 2010) ve 'keyfi uzam' (*permissive space*) (Cooper-Knock 2018) gibi kavramlar, polis gücünün adeta bir egemen gibi hem hukukun içinde yer aldığı hem de istisna hali ilanıyla hukukun dışına çıkabildiği momentlerin ampirik çözümlenmelerinden türetilmiştir. Bu yazı kapsamında, benzer biçimde ama daha çok teorik mahiyette, polis ve yurttaş karşılaşmalarında polis memurunun hukukun içinden hukuk dışına çıkabilmeyi mümkün kılan bir istisna hali açarak insan yaşamı üzerinde takdir yetkisi kullanabildiğini ve gündelik yaşamda soyut egemenliği somutlaştırabildiğini siyaset teorik düşünsel uğrakları üzerinden tartışacağım. Tartışmayı somutlaştırmak amacıyla, sokakta bir polis memurunun takdiriyle istisna hali yaratabilme ve yaşam hakkı üzerinde söz sahibi olabilme kudretini; 2020 Mayıs'ında ABD'de sokakta bir polis memuru tarafından gözaltına alınırken kötü muamele neticesinde öldürülen George Floyd vakası çerçevesinde değerlendireceğim. Türkiye'de son 15 yılda, Festus Okey, Ethem Sarısülük, Berkin Elvan, Şerzan Kurt, Dilek Doğan, Baran Tursun, Kemal Kurkut ve daha niceleri gibi polisin açtığı ateş sonucu yaşamını yitiren kişilerin vakaları dururken niçin ABD'de yaşanan bir vakayı incelediğim haklı olarak sorulabilir. George Floyd vakasını Türkiye'de son derece önemli her bir vakadan bu yazı kapsamında ayırt eden husus şudur: Floyd'u gözaltına alan memurun tutuklama pratiği ateşli silah kullanımı gibi anlık bir takdir ve müdahaleyle değil, istikrarlı ve süregelen bir biçimde gerçekleşmiş ve kameraya an ve an kaydedilmiştir. Floyd vakası polis memurunun icra ettiği işlemin yaşam hakkı üzerine nasıl egemence bir takdir yetkisine dönüştüğünün somut bir örneği olarak incelenecektir.

Polisliğe Sosyolojik Yaklaşımın Sınırları

Polisliğe ilişkin sosyolojik ve kriminolojik çalışmaların polis gücünün ortaya çıkışından çok sonra geliştiğini görüyoruz. İlk modern polis teşkilatının 1829 yılında İngiltere'de kurulduğunu düşünürsek, alanın bilgisine yönelik çaba yaklaşık bir yüzyıl sonra gelişme imkânı buluyor. 1960'lı yıllarda Birleşik Krallık'ta Michael Banton, Jerome Skolnick, Robert Reiner ve ABD'de William Westley ve Egon Bittner tarafından yürütülen araştırmalar, polis ve polisliğin toplumsal temellerini anlamaya yönelik çabalardan oluşuyor. İlginçtir ki özellikle de ABD'de yürütülen erken dönem araştırmalar polis şiddetini anlamaya yönelik çabaların ürünüdür.

Polisliğin sosyolojik kavranışına yönelik ilginin 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra Anglo-Amerikan dünyada yükselmesi bir tesadüf olmasa gerek. Keynesyen refah rejimlerine rağmen suç ve *sapkınlığın* mevcudiyeti, Batı modernitesinin kültürel dokusuna karşı yükselen gençlik hareketlerinin anti-empyalist toplumsal muhalefet hareketleriyle birleşerek tüm dünyaya yayılışı, altkültürel oluşumların

medyatik temsillerinin ahlaki paniğe yol açışı gibi nedenler toplumsal kontrol mekanizmalarının etkinliğini tartışmaya açmıştır (Cohen, 1985; Young, 1999). 1960'lı yıllarda polis ve polisliğe artan akademik ilginin kökenlerini böyle bir bağlamda yorumlayabiliriz. Buna göre, polis için araştırmalar polisin nasıl etkin ve gelişmiş bir hizmet sunabileceğine yönelmişken; polis üzerine araştırmalar da memurlar-arası ilişkilere yönelerek polisliğin etkilerini eleştirel bir zeminde kavramaya çalıştı. Banton'un (1964) başını çektiği erken dönem çalışmalar polisin suçla mücadelede sürekli zor kullanan bir kolluk kuvveti olmaktan ziyade zamanının çoğunu düzeni sağlamakla geçiren bir asayiş memuru (*peace officer*) olduğunu vurguladılar. Öte yandan, alanın önde gelen Amerikan araştırmacılarından Bittner (1970) polisliğin yasal çerçevede zor kullanmaya dayalı boyutunun altını çizdi ve polisin meşru şiddet kullanma tekelindeki ayrıksı rolüne dikkat çekti: Polis acil durumlar karşısında zor kullanmakla yetkilendirildiği için durumun özelliğine ve aciliyetine göre gerekeni yapmakla yükümlüdür. Şiddet ve zor kullanımı polisin yasal-hukuki görev tanımının içinde kaçınılmaz bir öğedir.

Reiner (2010) yasal polisin yasa dışı eylemini anlayabilmemiz için polis kültürünü incelememiz gerektiğini söyler. Polis memurlarının dünyayı ve kendilerini nasıl gördüklerini, davranışlarına yön veren değer, norm ve kuralların ne olduğunu ifade eden bir 'aynasız kültürü' (*cop culture*) tanımının önemine işaret eder. Polislerin görev başında geliştirdiği değer ve inançlar sistemi araştırmacıları, polislerin kendilerine ait ayrı bir kültür veya altkültürel (*subcultural*) formasyona sahip olduğunu gösterir. Reiner (2010) aynasız kültüründe yedi temel niteliği şöyle sıralar: Misyon, eylem-sinizm-pesimizm (belirli bir düzenin korunması heyecan verici bir duygu durumunu tetikler ve koruyucu olmak bağlamında muhafazakar bir kültür yaratır; ahlaki ve toplumsal çöküntüye karşı azınlıkta olma hissi sinizm ve pesimizmi güdüler), şüphecilik (polislin görevi şüpheciliği gerektirir), izolasyon ve dayanışma (uzun çalışma saatleri, iş stresi ve yükü, kader ortaklığı meslektaş bağlarını sıkılaştırır ve biz-onlar duygusunu kuvvetlendirir), muhafazakarlık (polis memurları ahlaken muhafazakar bir dünya görüşü geliştirme eğilimindedir), maçoluk (fiziksel direnç, cesaret, cinsiyetçilik ve eril kodlar bütünü polisliğe hakimdir), ırksal önyargı (siyahi ve azınlık gruplarına karşı Batı polis teşkilatlarında kanıksanmış bir ön yargı olduğu çeşitli çalışmalar tarafından ortaya konulmuştur), pragmatizm (polis memurlara özgü gidişata ve koşullara ayak uydurma becerisine sahiptir) (Reiner, 2010: 164–84).

Reiner'in polis kültürü üzerine sosyolojik çözümlemesi, polisin gayri-hukuki eylemlerini genelde açıklayıcı olmakla birlikte, kurum içi memurlar-arası altkültürel kodlara odaklanırken bakışımızı kaçınılmaz olarak bir noktaya yönlendiriyor: Yasanın polise emrettiği normatif davranış kuralları ile polis

altkültürünün yazılı olmayan 'kuralları' (*codes*) arasında kopukluk mevcuttur (Westley, 1970; Banton 1975; ayrıca bkz. Reiner 1989, 1992). Bu tip bir yaklaşım polisin gayri-hukuki davranabilme potansiyelini mesleğin icrasından türeyen enformel davranış teamülleri ile normatif davranış kuralları arasındaki çatışmayla açıklıyor. Gerçekten de sosyolojik çalışmalar sokakta asayıştan sorumlu, alt düzey, kідemsiz polis memurlarının yurttaş ve şüphelilere karşı davranış eğilimlerinin kolluk icrası hukukuyla (*law of law enforcement*) uyumlu tezahür etmediğini gösterirken; 'sessizlik yasası', 'otoriteriyenizm', 'tek taraflılık', 'şiddet eğilimi', 'hoşgörüsüzlük' ve 'paranoya' gibi uyumsuzlukları 'polis patolojileri' olarak yorumluyor (Skolnick, 2011; Sklansky, 2008). Öte yandan, ilginç biçimde, pek çok etnografik çalışma memurların yasayı korumak adına yasanın hükmünü ihlal ettiği gri bir alanda polis patolojilerinin ortaya çıktığını ortaya koyuyor (Lundman 1974; Westmarland 2001; Huggins et al. 2002; Small et al. 2006; Stuart 2011; Taylor 2013). Söz konusu gri alanda polis memurları yasa hükmünü korumak ve geçerli kılmak amacıyla genel emniyet ve asayışı bozduğunu 'takdir ettiği' kişilere müdahale ederken ölümlerine sebebiyet verdiği ileri sürülüyor. Polisin gücü aşırı ve kötüye kullanımında iki unsurdan birinin genelde öne çıktığı görülüyor: Polis memuru veya parçası olduğu teşkilat. Ancak bu sorunlu bir bakış açısidir: Bütün bir sorumluluğun tekil polis memurlarına indirgenmesi teşkilat kültürü ve ideolojisini gölgeleyecektir. Diğer yandan teşkilatın yekpare bir ideolojiyle tüm memur davranışlarını şekillendirmesi de aşırı-belirlenimci bir yaklaşım olacaktır. Söz konusu paradoksu polis teşkilat kültürlerinin evrensel karakteristiğinin bir sonucu olarak görmek yerine polis memurunun kişisel ve örgütsel olarak donandığı yetki ve gücün kaynağını inceleyerek çözümlenmek yerinde bir tutumdur. Bu nedenle yasayı korumak adına yasa ihlali paradoksu, yasal ve yasal-olmayan ayrımındaki ince hat üzerinde polisi sorunsallaştırırken, sosyal teoriye hakim yapı-eylem dikotomisinin ötesine geçmemizi gerektirir. Yasayı korumak adına ihlal eden polisin neye tekabül ettiği siyasal ve felsefi bir temelde anlaşılabilir.

Egemenliğin İcrasında Polis: İstisna Hali, Hukuk ve Şiddet

Agamben'in (2000) Egemen Polis (*Sovereign Police*) başlıklı kısa yazısı, makalenin tartışma hattı için oldukça önemli. İlgili yazısında Agamben polisi hukuk ve şiddet arasında egemeninkine tam olarak simetrik bir belirsizlik mıntıkasına yerleştirir. Agamben polisin kamu düzeni ve güvenliğini sürdürebilmek için yasayı askıya alıp yeniden inşa ettiğini ileri sürer; polis hukukun askıya alındığı bir istisna halinde hem şiddetin hem de hukukun faili haline gelir. Ancak Agamben'in egemenlik, polis ve şiddet arasında kurduğu ilişkiyi anlayabilmemiz için teorik öncülleri Carl Schmitt ve Walter Benjamin'in düşüncelerini öncelikle serimlememiz gerekiyor.

Nasyonal Sosyalist Alman yönetimiyle ilişkisi ve Nazi rejimine desteği nedeniyle sert eleştiri ve kınamalara hedef olan Weimar dönemi hukukçularından Carl Schmitt, siyasal (*the political*) (2014, 2007) ve siyasal ilahiyat (2005, 2008) kavramlarını ele aldığı eserlerinde karşılıklı oйдаşı ve uzlaşıya dayalı çoğulcu siyasal görüşe karşı, liberal-olmayan bir egemenlik teorisi ileri sürer ve anayasal hukuk düzeninin askıya alındığı 'istisnai' bir kriz halini, genel devlet teorisi oluşturacak şekilde, bu tip bir egemenlik yaklaşımıyla kavramaya çalışır. Schmitt bu bağlamda egemeni ve diktatörlüğünü mümkün kılan koşulların ne olduğu üzerine tartışma yürütür. Egemen, Schmitt'e göre, hakiki kararı veren kişidir (2005: 3). Kararın hakikiliğini, özgünlüğünü belirleyen şey ise 'siyasal' olup olmadığıdır. Siyasal belirleyen moment, ister halk ister ulus veya bir topluluk olsun, belirli bir insan grubunun kendilerine yönelik 'biz' ve bizlik dairelerinin dışında kalan öteki gruplara yönelik tanımlandığı 'onlar' ayırımında belirir. Siyasal olan biz/onlar yahut dost/düşman ikiliğinden türer. Siyaset eşit yurttaşlar çokluğunun oluşturduğu birliğin biz ve onlar ikiliği üzerinden öteki grupların birliğine karşı bir aşkın düşmanlık halidir. Düşman sevilmeyen (*inimicus*) olan değil *hostis* olandır, savaşın karşı tarafıdır (Schmitt, 2007: 27–37; ayrıca bkz. 2014: 59) ve yerküre üzerinde tarihsel-legal formasyonların da kurucu unsurudur (Schmitt, 2006). Dost-düşman ikiliğine göre bölünmüş bir siyasal uzamda asli (aktüelize olan/gerçekleşen) insan yaşamı genel-soyut yasalarca öngörülemez ve sınırsız sayıda olumsuzluk-kriz anıyla karşı karşıyadır. Buna göre acil durumun detayları önceden bilinemez, yasalar bireysel durumları tahmin edemez ve insan toplumunun düzeni de bu öngörülemezliğe terk edilemez (Schmitt, 2005: 6–7). Egemenlik ve dolayısıyla devletin bizatihi kendisi bir kriz durumu ortaya çıktığı zaman bu krizin ortadan kaldırılması için istisnai olana kararı verendir; kararın hakikiliği, özgünlüğü bu istisnada yatar.

İstisna haline karar veren egemen (devletin kendisi) aynı zamanda kamu düzeni ve güvenliğini neyin oluşturduğunu ve bunların ne zaman bozulduğunu belirleyendir; böylece her hukuki düzen soyut normun karşısında somut ve tayin edici bir karara dayanmak durumundadır (Schmitt, 2005: 9–10). Bir egemen her ne kadar formel-hukuki kurallarla çevrelense de mevcut düzeni anarşiye, kaosa sürükleyen koşullara karşı bir hukuk düzeni yaratan, bunu da verdiği kararlar yapan kişidir. Egemen istisna olana karar veren kişiyse şayet, bir durumu istisna hali olarak tanımlayan ve mevcut düzen sarsıldığında hukuki düzeni yeniden tesis etmek için istisna halinde ne yapılması gerektiğine de karar veren egemen olmak durumundadır. İstisna haline karar vermek mevcut anayasal hukuk düzenini askıya almayı gerektirir. Böyle bir durum egemenin sınırsız otoritesini ifade eder; devlet olduğu yerde dururken hukukun askıya alındığı (Schmitt, 2005: 12), bir diğer ifadeyle, gücün (*force*) yerinde kaldığı ama hukukun olmadığı

bir belirsizlik uzamını işaret eder (Agamben, 2005: 32–40). Kısaca, istisna hali devletin kendi varlığını korumak için hukuku askıya aldığı bir momenti imler. Diğer yandan, istisna hali kararı egemenin kim olduğunu tayin eden bir karardır; egemenlik istisna hali kararı içinde ve bu kararlar birlikte tezahür eder. Böylece egemen–egemenlik dostun (bizliğin) düşmana (onlara) karşı eyleminde (istisna kararında) somutlaşır. Schmitt’in (2014: 75) düşüncesinde kamu düzeni ve güvenliğinde anlam bulan siyasal birlik koşulu (normal durum–bütünlük ve sükûn hali) ve düşman birbiriyle ilişkili kavramlardır:

Normal bir devletin asıl performansı [...] devlet *içinde* kendi egemenlik alanında mutlak memnuniyeti, “huzur, güven ve düzeni” sağlamak, bu yolla hukuk normlarının geçerliliği için önkoşul niteliğindeki *normal* durumu tesis etmektir. Çünkü her norm daha baştan olağan bir durum varsayar ve hiçbir norm kendisi için anormal bir durum karşısında geçerliliğini koruyamaz. Devlette huzuru sağlama mecburiyeti, siyasal bir birlik olan devletin, kritik anlarda eğer varsa “iç düşman”ını kendiliğinden tespit etmesini gerekli kılar. Yunan cumhuriyetlerindeki kamu hukukunun **πολεμιοσ** ilanı, Roma kamu hukukunun ise *hostis* ilanı dediği kurum, bütün devletlerde bir biçimde mevcuttur. Bu tedbirler sert ya da yumuşak, *ipso facto* (fiilen) ya da özel yasalarda belirlenmiş koşullarda hukuk yoluyla devreye giren, açık ya da genel nitelikli tanımlamaların içine gizlenmiş çeşitli hukuk dışı kılma, sürgün, kanundışı kabul etme ya da hukukun korumasından çıkarmayı kapsayan tedbirlerdir; kısacası devletin iç düşman ilanıdır.

Bu alıntıda Schmitt, devletin kamu düzeni ve güvenliği tesisinin iç düşman tespiti, hatta yaratımıyla yakından ilişkili olduğunu açıkça ortaya koyar. Normal duruma dönmek ve huzur ve güvenliği yeniden tesis etmek amacıyla hukuk düzenini askıya alan bir istisna hali ilan ederken, egemenin (devletin) istisnanın konusunu oluşturacak bir iç düşmana gereksinim duyması dost–düşman ikiliğine göre belirlenen siyasal birliğin, psikanalitik bir söylem içerisinden telaffuz edilirse, (biz–özdeşlik/kimlik inşasının) ancak bir Ötekinin (onlar–düşman/fark inşasıyla) varlığıyla mümkün olmasından ileri gelir. Diğer yandan, alıntıda dikkat edilmesi gereken husus, belirli kişi ve grupları hukuk dışı kılma ve kanundışına çıkarma gibi açık ve gizli ‘tedbirlerin’, daha önce bahsedildiği üzere, ancak polis düzenlemelerinin konusu olacağıdır. Başka bir deyişle, iç düşman ilanının bir polislik pratiği olarak düşünülmesi gerekir. Böylece düşman polisliğin konusu haline gelip kriminalleşirken, kriminal unsurlar da düşman olarak tanımlanmaya başlar. Nitekim Nazi Alman rejiminde polis gücünün çıkarılan yasa ve diğer düzenlemelerle anti-Semitik Nasyonal Sosyalist iktidara muhalif tüm grupları tutuklama, bastırma ve hatta infaz işlevi gördüğü maalesef tarihsel bir olgudur (Chapman, 1970: 58–80). 1933-1945 yılları arasında başta Yahudiler ve Romanlar gibi etnik gruplar olmak üzere siyasal yelpazenin

Nazi karşıtı ekseninde bulunan sosyalistler, anarşistler, sosyal demokratlar, sendikacılar ve bilumum muhalifler düşman statüsünde görülüp, Nazi polislerinin hedefi haline getirilmiş ve kriminalleştirilmiştir. Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi ve Adolf Hitler'in özel muhafız birliklerine yardımcı polis gücü statüsü verilmesi ve daha sonra rejimin giderek sertleşmesiyle birlikte merkezi polis gücünün bir parçası haline gelmesi totaliter bir rejimde polislik pratiğinin iç düşman mefhumuyla bağıntısını çözümllemek adına dikkate değer tarihsel örneklerdir (Chapman, 1970: 106–15). Böylece Nazi Almanyası örneğinden hareketle polisliğin iç düşmana yönelirken egemenlik kavramının da polis memuru suretine büründüğünü açıkça söyleyebiliriz. Agamben (2000) polisin egemenlikle olan yakınlığını (*proximity*) Yahudi soykırımının başından sonuna özel bir polis operasyonu olarak düşünülmüş olmasıyla açıklar. Gerçekten de jenositin egemen bir organ tarafından verilen bir karara dayandığını gösteren tek bir belge dahi yoktur. Yahudilere yönelik imha operasyonuna dair mevcut tek belge 20 Ocak 1942 tarihinde Berlin'in Grosser Wannsee kasabasında toplanan ve alt ve orta rütbeli polis memurlarına verilen konferansta tutulan bir kayıttan ibarettir. Konferansa katılan memurlar arasında göze çarpan tek isim Gestapo Dördüncü Kısmı, B-4 bölüğünden sorumlu Adolf Eichmann'dır (Agamben, 2000: 105).

Yahudilerin iç düşman ilan edildikten sonra polislik pratikleriyle soykırıma uğratılmaları iç düşman ve kriminal arasındaki ayırımın kalktığını gösteriyordu. Düşman ilanı 'hanenin' hukukunun dışına çıkarılmalarıyla mümkün oldu. Kriminalleşmeleri ise savaş hukukuna tabi eşit statüden yoksun ve polis faaliyetinin konusu olmalarıyla gerçekleşti. Böylece, düşman ve kriminal arasındaki müphemlik polisliğin de şiddet ve hukuk arasındaki müphemliğini beraberinde getirdi. Hukuku korumak adına hukuk dışına çıkabilen bir egemen kudret olarak polis gücünün müphemliği Walter Benjamin'in polis şiddetinin doğasına ilişkin çözümlemesini içeren *Critique of Violence* (1978) adlı denemesiyle birlikte düşünülmelidir. Modern hukuk düzleminde şiddet topografyasını yasa-koyucu ve yasa-koruyucu şiddet ayırımıyla kavramaya çalışan Benjamin, polisin hukuk ve şiddetle olan ilişkisinin özgünlüğünü tartışır. Buna göre tüm şiddet biçimleri ya hukuk yaratmaya ya da mevcut hukuku korumaya dönüktür. Devlet yasa-koyucu şiddeti yasa-koruyucu şiddetten ayırır, ancak kendisine alternatif bir hukuk rejiminin ortaya çıkmasını önlemek adına yasa-koyucu şiddet üzerinde tekel kurar (Benjamin, 1978: 287). Benjamin'e göre Avrupa kamu hukuku şiddeti bireylerin elinden almak ve böylece üzerinde yükseldiği mevcut hukuk rejiminin devrimlerde olduğu gibi şiddet aracılığıyla ortadan kaldırılmasını engellemek üzerine kuruludur (1978: 280). Ancak Benjamin'e göre polis burada ayrıcalıklı bir görev üstlenir: Polis yasa-koyucu ve

yasa-koruyucu ikiliğini askıya alır. Devlet polisi hem yasa koymak hem de yasayı korumak adına şiddet kullanmakla yetkilendirmiştir; iki şiddet tarzı da polisin bünyesinde mevcuttur. Polis, devletin normlarla–yasal bir sistemin varlığıyla gerçekleştirmeyi arzuladığı amaçları ampirik düzlemde gerçekleştiremediği için mevcudiyet bulur ve hem yasayı-koymak (amaç) hem de koyulan yasayı korumak (araç) için şiddete başvurur (Benjamin, 1978: 286). Polisin şiddetle olan müphem ilişkisi, polisin tanımlanabilir belirli bir formunun olmamasını beraberinde getirir ve böylece yasalarla açıkça belirlenmemiş, istisna hali gibi, sınırsız sayıda duruma güvenlik gerekçesiyle müdahale edebilir. Benjamin polisin ‘hayaletvari mevcudiyetinden’ bahsederken her yerde her duruma müdahale edebilmesini, böylece hem hukuku hem de şiddeti kat edebilme yetisini anlatır (Benjamin, 1978: 287).

Şiddet ve hukuk, düşman ve kriminal ayrımlarının müphemleştiği koşullarda sanırım şunu açıkça söyleyebiliriz: Egemenin istisna hali kararı neticesinde hukukun askıya alınmasıyla birlikte açılan belirsizlik mıntıkasında – iç veya dış – düşman olarak görülen unsurlara karşı egemenin gücü polis eylemi haline gelir. Dolayısıyla hukukun askıya alındığı kriz anları-istisna hallerinden hareketle polis ve polislik ontolojik anlamda egemenlik mefhumuna içkindir diyebiliriz. Polis ve polisliğin egemenliğe içkin olduğunu söylemek ikili bir sonuç doğuruyor: Egemen polisleşirken, polis de egemenin imtiyazını sahip oluyor. Öte yandan, egemenin polisleşirken polisin de egemenleştiği Schmittçi istisna hali teorisini Agamben’in radikalleştiğini görüyoruz. Şöyle ki: İstisna hali bir kural haline gelerek adeta bir yönetim tekniğine dönüşmüştür. Başka bir deyişle, modern istisna hali, norm (yasa) ve olgunun (zorunluluk halinin) iç içe geçtiği bir belirsizlik mıntıkası yaratmak suretiyle istisnayı hukuki düzene dahil etme girişimidir (Agamben, 2005: 6, 27). Egemen siyasi teşekküle kıyasla tanımladığı istisnaya konu olan insan yaşamını istisna haliyle içererek hukuk düzeninin dışında tutar: Agamben bu durumu ‘içererek dışlama’ olarak adlandırır (Agamben, 1998: 7–8).

Modern istisna halinde kırılğanlaşan insan yaşamı çıplak hayat kavramında anlam bulur. Agamben çıplak hayatı, egemenin simetriği olarak kutsal insan üzerinden tanımlarken kutsal insanı da tarihsel bir perspektifle açıklar ve anlamlandırır. Kutsal insan, Roma hukukunda siyasal ve yasal hakları (*bios*) elinden alınmış ve ‘çıplak hayata’ terk edilmiş olandır (Agamben, 1998). Buna göre, kutsal insan siyasal haklarını kaybetmiş ve yasa-dışı olarak ilan edilmiş kimseyi ifade ediyordu. Öldürülebilir fakat kurban edilemez olandı; katli ne cinayet ne de günahı. Başka bir deyişle, egemen tarafından kutsal insanın yaşamının sonlandırılışı ne ceza hukukunun ne de dini hukukun konusunu oluşturabilirdi (Agamben, 2005: 71–86). Kutsal insan bu yönüyle yasaya bir istisna idi fakat aynı zamanda ölüm cezasına çarptırılabilmesi nedeniyle de yasa

içindeydi. Bir kimseyi çıplak hayata terk etmek, başka bir deyişle, onu *homo sacer* ilan etmek kararı sadece ama sadece egemene aitti. Bu bağlamda istisna haliyle birlikte insan yaşamının çıplak hayata terki, yasa gücünün normatif temellerinden sıyrıldığına ve egemenin yaşam hakkı üzerinde doğrudan karar verebildiği bir momente işaret eder. İstisna halinde, yasa ile şiddet arasındaki sınır belirsizleşir ve çıplak hayata terk edilenler egemenin şiddetiyle karşılaşabilir. İstisna, tıpkı toplama kamplarında olduğu gibi, hukuk ile hukuk-dışı arasındaki ayrımın anlamını yitirdiği (Agamben, 1999: 41–86) modern dünyada kural haline gelmiştir; modernliğin *nomos*'u şiddet kısıtlamasının olmadığı bir belirsizlik mıntikasına tekabül eden toplama kampıdır. Modernite koşullarında, egemen istisna halini normalleştirerek ve belirsizlik mıntikaları kurarak hükümranlığını inşa eder. Egemen polis (2000) adlı yazısına tekrar dönecek olursak Agamben (2000: 103) şöyle ifade ediyor:

Şayet egemen istisna hali ilan ederek ve hukukun geçerliliğini askıya alarak şiddet ve hukuk arasında bir belirsizlik noktasını işaretleyense, polis her zaman benzer bir istisna halinde iş görür. Polisin vakaya göre karar vermek durumunda olduğu “kamu düzeni” ve “güvenlik” rasyonelleri, kesinlikle egemeninkine benzeyen şiddet ve hukuk arasında bir belirsizlik alanı tanımlar.

Polis gündelik yaşamda her bir vakayı takdir edip incelerken düzeni korumak ve kollamak adına istisna hali yaratabilme kudretine sahipse, o takdirde modern yaşamda istisna halinin süreklilik kazanmasında asli bir fail haline gelir. Polis egemenlik imtiyazını kullanarak egemenin kararını istisna halinde icra edebiliyorsa, emniyet ve asayiş sağlamakla yetkilendirilmiş polisin görevini ifa edebilmek için gündelik hayatta gerekli gördüğünde keyfi istisna uzamları takdir edebilme potansiyelinden bahsedebilir miyiz? Takdir yetkisinde somutlanan böyle keyfi bir polisliğin insan yaşamını kırılğanlaştırarak onu çıplak hale indirgeyebileceğini aşağıda somut örnekle değerlendireceğiz.

Anlık Takdirler ve Sokakta Açılan İstisna Halleri

Polisin gündelik yaşamda bir istisna hali oluşturabilme ve yaşam hakkı üzerinde takdir kullanabilme yetkisi dünyada ve Türkiye’de sayısız polis şiddeti, kötü muamele ve cezasızlık vakası üzerinden tartışılabilir. Türkiye’den sadece bir örnek: 2007 yılı Kasım ayında İzmir’de 20 yaşında Baran Tursun adlı bir genç babasına ait araçla bir eğlenceden arkadaşlarıyla beraber dönerken aracın şüpheli bulunması neticesinde polis takibine takılır. Aracın babasına ait olması nedeniyle Baran durmaz ve kovalamaca başlar. Polisin telsizden geçtiği anonsla birlikte tüm ekipler harekete geçer ve yola barikat kurulur. Yola barikat kuran memurlardan birinin açtığı ateş sonucu Baran başından vurulur. Ateşi açan Oral Emre Atar adlı polis memuru araç geçerken savrulup

yere düştüğünü ve düşerken kazara tabancasının ateş aldığını iddia eder (Saymaz, 2015: 224). Mahkeme heyeti bilirkişi raporu doğrultusunda memurun ayaktaiken tabancasını doğrudan ateşlediğine karar verir; ancak, Atar sadece 48 gün tutuklu kalır ve iki yıllık bir yargılama sürecinden sonra 2 yıl bir 1 aylık bir cezaya çarptırılır (Ergun, 2014: 507). Olay anında görevli bulunan polis memurları ile Olay Yeri İnceleme Şube Müdürlüğü'nde görevli memurlar hakkında resmi evrakta sahtecilik ve delilleri karartma iddiasına rağmen, Baran'ın ölümüne sebebiyet veren polis memuru sadece 2 yıl kıdem durdurma cezasıyla nihayetinde göreve geri döner (Saymaz, 2015: 219–31). Ülke özelinde yürütülecek tartışmaların siyasi, kültürel ve ideolojik çok sayıda muhtelif ve derinlemesine açıklamaları olacağını belirtmekle yetinelim. Ancak polis ve polislik mefhumlarının zor-güç kullanımı ve şiddet üzerinden yurttaş-insan hakları üzerinde oldukça vahim sonuçlar doğurabileceğini istatistiklerle açıklamak mümkün gözüküyor: Türkiye'de 2007 ve 2019 yılları arasında polisin dur ihtarına uymadığı için öldürülen kişi sayısı 395'tir; öldürülenlerin 91'i çocuk, 86'sı kadın, 218'i ise yetişkindir. Hem dünya genelinde hem de Türkiye'de vakalar dikkatle incelenirse ölümlerden sorumlu polislerin ölümcül güç kullanımlarının öngörü ve takdir gibi soyut yasal dayanaklarının bulunduğu ve ölümlerle sonuçlanan durumlarda etkin bir cezalandırma ile karşılaşmadıkları görülecektir.² Özellikle Türkiye'de polisin ölüme sebebiyet verdiği hemen her vaka incelendiği takdirde, ateşli silah kullanımını belirleyen mevzuatta yer alan müphemliklerden dolayı polis memurlarının silahını ateşlemek gibi ölümcül sonucu bulunan bir takdir yetkisini doğrudan ve tereddütsüz kullandığı tespit edilebilir. Silah kullanmak ve ateşlemek gibi anlık verilen bir kararla açılan anlık istisna hallerinde yaşamlar üzerinde “anlık” sonuçlar yaratılmaktadır.

Öte yandan, polisin belirli bir işlemi insan yaşamı üzerinde sonuçlar doğuracak şekilde ısrarla ve süreğen bir biçimde uygulayışı, muğlak yasa hükümlerine göre anlık verilen kararların neticesinde doğan sorumluluklara göre polis eylem ve işleminin yerindeliğini/uygunluğunu inceleyebilmemizi daha fazla mümkün kılar. Bunun en tipik örneği işkence ve kötü muameledir. Polisin sokakta yurttaşlar/bireyler üzerinde usul adaletini zedeleyen ve eziyet veren her türlü polislik pratiği de kötü muamele ve hatta işkenceye varabilir. Bu bağlamda, tüm dünyada gösteri ve protestolara yol açan George Floyd'un ölümü dikkat çeken bir vakadır. 25 Mayıs 2020 günü ABD, Minneapolis şehrinde 46 yaşında, siyahi, George Floyd bir marketten sigara alırken 20 Dolarlık sahte banknot kullandığı iddiasıyla gözaltına alındı. Arkadaşının kamerasından an ve an kaydedilen görüntülerde, polis gözaltı işlemi sırasında Floyd'u yüzüstü ve elleri kelepçeli halde yere yatırdı ve Floyd'un nefes alamadığını bildirmesine karşın dakikalarca diziyile boğazına basarak ölümüne sebebiyet verdi. Düzen, hukuk ve şiddet

mefhumlarının polislik pratiğinde nasıl iç içe geçtiği ve egemenliğin takdir yetkisiyle nasıl somutlaştığı tekil bir örnek olarak Floyd'un ölümünde açıkça görülebilir.

Polis memuru Derek Chauvin'in hakkında dolandırıcılık iddiası bulunan siyahi Floyd'u durdurduğu moment, bir yurttaş ve polis karşılaşmasıdır (*encounter*). Her ne kadar Belur (2010: 75–98) karşılaşmayı polisle şüpheli arasında planlanmamış silahlı çatışma–ateş açma olarak tanımlasa da karşılaşmayı planlanmamış şiddet olarak da düşünebiliriz. Bu bağlamda polisle olan her bir karşılaşma sınırsız sayıda olasılığı ve belirsizliği beraberinde getirir. Yasa-korurken aslında kendi yasasını-koyan, Benjaminsen bir şiddetle–müdahaleyle karşılaşabilme olasılığıdır söz konusu olan. Duruma göre şekil alan polis müdahalesi öz ve biçim bakımından muğlaktır: Öğüt, uyarı, gözaltı veya tutuklama, fiziksel müdahale ve hatta ateşli silah kullanımı duruma göre tezahür edebilen ve fakat birbirinden tamamen farklı fiillerdir. Bu yüzden yurttaş-polis karşılaşmasının sonucu öngörülebilir değildir–belirsizdir. Yasaların her bir yurttaş tarafından bilinmesi gerekirken ve ayrıca kamusal, rasyonel ve uzlaşmaya dayalı olması beklenirken; yasaları güç-zor kullanımıyla tatbik edecek memurların onları nasıl yorumlayacağını ve yaşamımızı etkileyecek şekilde nasıl karar vereceğini öngöremeyiz (Seri, 2009: 3). Polisin takdiri yazılı norm ile normun tatbiki arasındaki mesafeyi ifade eder ve polis memuru ilgili açığı kendi muhakeme ve kararıyla kapatır. Polis takdiri, yazılı yasa ile teamül arasında her bir ayrı durumda ancak bir kararla çözülen bir çekişme zeminini tanımlar. Polisin takdirine dayalı karar yönetsel bir pratiktir, egemen iktidarın mevcuda gelişidir ve istisna halinin uzamını kuran egemenin performans sahasına tekabül eder (Seri, 2009: 4). Bir polis memuru olarak Chauvin'in şüpheli Floyd'a müdahalesi istisna hali açan bir egemenlik performansıdır: Mutlak ve olağanüstü güçle donanmış Chauvin'in takdir yetkisi Floyd'un hak ve özgürlüklerini askıya alan bir istisna hali açmıştır. Böylece Floyd yurttaşlıktan çıkıp çıplak hayata indirgenirken hem düşman hem de kriminal olduğu bir belirsizlik mıntkasına adım atmıştır.

Belirsizlik mıntkasında hukuk düzeni Floyd için askıya alınmıştır; kişi bir yere gidemez, sadece kendisine söylenen talimatları yerine getirmekle yükümlüdür. Durdurma ve arama (*stop-and-frisk*) işleminde olduğu gibi neyin yeterli veya makul şüphe olduğu işlemin gerçekleştiği süreçte sorgulanabilir nitelikte değildir; hukuka aykırı işleme itiraz maruz kalınan muamele ve haksız işlemi o momentte sonlandırmayacaktır. Benzer biçimde, Türkiye'de polis ve bekçilerin sokakta kimlik sorgulamak amacıyla insanları durdurduğu momentleri sokakta anlık açılan sorgulanamaz istisna/takdir uzamları olarak düşünebiliriz. Polis yasa hükmüne dayanarak durdurduğunu bildirse de soyut yasanın somut olaya nasıl uygulanacağı kolluk görevlisinin takdiridir. Sorgulanan kişi ya da şüphelinin itirazı

ve aktif veya pasif direniş karşılarında memur usul adaleti açısından çok sayıda mümkün yöntem arasından birini takdir eder. Burada iki unsur söz konusudur (Seri, 2009: 5): İlki müdahale olacak mı? Olacaksa ne tür bir müdahale olacak? Chauvin ve görev arkadaşları itiraza karşı zor-güç kullanımını takdir etti. Fakat zor-güç spektrumu oldukça geniştir, mevcut spektrumda takdir edilen bir yöntem seçilecektir. Orantılı güç kullanımı bir kuraldır, fakat somut durumda kuralın nasıl tatbik edileceği ancak takdirle mümkün olur. Takdir de öznel bir yargıdır. Olay anında polis memuru takdir yetkisini kullanarak duruma karar verir. Takdir yetkisi güçlü bir yetkidir; gözaltına alma ve tutuklama tarzı olayın seyrine göre belirlenebilir, fakat takdir olayın seyrine yön verecek nitelikte de olabilir: Floyd’u yüzüstü yere yatırma, kelepçeleme ve diğer memurların yardımıyla ‘şüpheliyi’ etkisiz halde tutma girişimi bilinçli bir biçimde takdir edilip uygulanır. Gücün aşırı kullanımının tezahür ettiği ve şiddete vardığı moment yerde yatar halde bulunan Floyd’un boynuna dizle bastırarak (*chokehold*) olası bir direnme halini kırma tekniğidir; tekniğin tatbiki olayın akışında memurca uygunluk ölçütüyle takdir edilir. Tatbiki uygun görülen ve yaklaşık sekiz dakika süren müdahaleye karşı Floyd sürekli nefessiz kaldığını bildirirken, olayın faili polis memuru duruma aldırış etmeyip işleme devam eder: Nihayetinde polisin hangi usulü ne ölçüde ve nasıl tatbik edeceği ilgili memurun takdirindedir. Diğer memurlar da olay esnasında üzerinde karar kılınan müdahaleye aktif katılım ve onay halindedir. Memurun kayıtsızlığının eşlik ettiği takdir edilen müdahale tarzı kişinin ölümüyle sonuçlanır: Polisin takdiriyle açılan istisna halinde, hukuk ve hukuksuzluğu iç içe geçtiği bir zaman-uzamda, Floyd’un yaşamı yine polisin takdir ettiği bir şekilde son bulur.

Guillermiina Seri’nin (2009: 6) yerinde bir tespite dikkatimizi çektiği üzere, polisin takdir yetkisinin teşkilat hiyerarşisinde aşağı inildikçe güçlendiği deneyimleniyor-görülüyor. Teşkilatın tepesindeki emniyet müdürleri ve amirlerine tezat, sokakta devriye gezen ekipler doğrudan yasaların nasıl uygulanacağını belirleyerek kamu üzerinde güç uyguluyor. Yurttaş ve polis karşılaşmalarında alt rütbeli memurlarca takdir edilen kararlar hukuk ve şiddeti iç içe geçirerek insan hayatı üzerinde önemli sonuçlar doğuruyor. Açıktır ki devlet polis memurlarına fiilen devasa bir takdir yetkisi bahşediyor, ancak gücün kullanımından dolayı bir skandal patlak verdiğinde memurlar bireysel olarak sorumlu oluyor. Böylece sorumluluk polis gücünde değil görev ve yetkisini aşarak suçu işleyen kişide kalıyor; başka bir deyişle, polisin görevi kötüye kullanımının arkasında yasal olmayan veya yasaları aşan bireysel bir eylem varsayılıyor. Takdir bireysel eylem ve işlemlerle hayata geçirildiği için polis memurunun sorumluluğu teşkilat ve devlet aygıtından bağımsızlaşıyor. Bu şekilde takdire dayalı bütün bir sistem tekil memurları feda ederek kendini koruyor (Seri, 2009: 6). Chauvin ve diğer sayısız vakada görüldüğü üzere polis memurları bireysel olarak yargılanıyor.

Sokakta polisin durdurma, kimlik sorma, üst arama, ikaz etme, müdahale etme ve hatta ateşli silah kullanma tarzı polis altkültürel habitusu çerçevesinde incelenebilir (Chan, 1996). Polislik pratiğinin ne ölçüde 'sert' veya 'yumuşak' gerçekleştiği pekâlâ sosyo-politik bir incelemenin konusu olabilir. Yazının başında vurguladığımız üzere, polisin yaşam üzerinde takdir yetkisine sahip olduğu gerçeği şu ya da bu ideolojiye göre çekimlenmiş bir teşkilat altkültürü veya bireysel yönelimin neticesinde beliren bir fenomen olmanın ötesinde bir tartışmadır. Sert ve agresif bir polisliğin olasılık koşulu olarak egemen imtiyazın kategorik-ontolojik önceliği dikkatlerin yönelmesi gereken birincil kerte olmalıdır. Daha açık bir ifadeyle, polis memuru ırkçı ve aşırı milliyetçi bir kişi olabilir ve çalıştığı teşkilat kültürü-atmosferi ırkçı-ayırıcı görüşleri 'hoşgörüle' karşılayan bir ideolojiyi haiz olabilir. Ancak memurun ırkçı ideolojik bir önyargıya sahip olması sokakta insan hak ve özgürlükleri üzerinde doğrudan bir sonuç doğurmaz. Söz konusu olan harekete geçmemiş bir potansiyelin varlığıdır. Polisin ontolojik sorgusu gösteriyor ki polis kendi pratiğinde devletin meşru şiddet kullanma tekeline kullanılmaktan kaynaklı bir egemenlik imtiyazına sahiptir. Potansiyeli açığa çıkaracak kilit nokta budur. Polisin 'dur' ihtarını ile yaşanan yurttaş-polis karşılaşmasının şiddetle sonuçlanıp sonuçlanmayacağını belirleyen aktüalize edilmiş bir egemen güce yurttaşın ne şekilde yanıt vereceği ve verilen yanıtı bu gücü kullanan memurun nasıl takdir edeceği. Kişi hak ve özgürlüklerini askıya alabilecek bir moment açıp yaşam hakkını takdir edebilmek imtiyazı polis teşkilatlarında ırkçı tutum ve ideolojileri, tıpkı Floyd vakasında olduğu gibi, sosyo-politik açıdan dezavantajlı belirli gruplara karşı orantısız güç ve şiddet kullanımına dönüştürebilir. Böylece yurttaş-polis karşılaşmalarında etnik, sınıfsal, cinsiyete dayalı ayırıcı ve önyargılı tutumlar polisliğin doğasında bulunan bir egemen gücün kullanımıyla şiddete tahvil edilir. Dolayısıyla polislik patolojilerine karşı mücadele, öncelikle, egemen gücün polislik pratiklerinde sınırlandırılması ve denetlenmesiyle başlamalıdır.

Sonuç

Kısıtlanmadığında, denetlenmediğinde veya önleyici bir mekanizmayla sınırlanmadıkça öldürücü gücü olan bir polislik potansiyelinden bahsediyoruz. Yaşamın içinde açılan istisna hallerinde, yurttaş ve polis karşılaşmasını ölümcül bir karşılaşmaya-temasa dönüştürebilecek egemence bir yetkinin olası sonucu, sınırsız bir egemen-devlet gücü karşısında güçsüz, feda edilebilir, çıplak hayata indirgenmiş bir insanlık durumudur. Yurttaşlığın askıya alınması söz konusudur, şüphe nedeniyle durdurulan kişi o anda polis gücünün emir ve talimatlarına tabidir; yurttaşlığa bağlı hak ve özgürlükleri kullanabilme hakkı polisin tesis ettiği işlem süresince sınırlanır. Öte yandan, söz konusu polislik pratiği hukuk içinde gerçekleşir, çünkü sokakta karşılaşılan bir polis memurunun şüphe kanaati

kendisinden şüphe duyulan kişiyi durdurduğu momentte, durdurulan şüphelinin yaşamını hukukun dışına çıkararak hukuk düzenine dâhil eder. Hukukun dışına çıkılır: Kişi polisin-egemenin emrine tabidir; bir yere kıpırdamaz, kimliğini ibraz etmek, üstünü ve eşyalarını aratmak ve diğer denilenleri yapmakla yükümlüdür. İtaatsizlik yaşam hakkına müdahaleyi getirebilir. Aynı zamanda hukukun da içindedir: Polisin söz konusu yetkisi yasalarla kendisine verilmiştir. Her ülkenin ilgili polis mevzuatında polisin görev ve yetkilerini belirleyen yasalar mevcuttur. Şüphelileri durdurma, kimlik sorma, üstlerini arama, gerektiğinde tutuklama ve ateşli silah kullanma gibi pratikler emniyet ve asayiş koruma ve kollama görevinin asli unsurlarıdır. Polisin tüm bu görevleri öngörü ve makul şüphe ile takdirini kullanarak açtığı istisna hallerinde icra edilir ve böylece şüpheli görülen insan yaşamını hukukun dışına çıkararak içine alır.

Polisin gayri-hukuki muamelesiyle karşılaşan kişinin öne sürecek bir hakkı olmadığı gibi, öne sürülenin önemini dikkate alıp takdir edecek olan da yine polisin kendisidir. Şüphelinin olay akışındaki savunmasından bağımsız biçimde polisin olaya müdahalesini belirleyen ölçütün (sertlik derecesinin) ne olduğu esas önemli meseledir. Dikkat edilmesi gereken husus cezasızlıkla desteklenen bir siyasal hukuki atmosferde egemenlik imtiyazının sınırsız kullanılabileceği gerçeğidir. Polis memurun eylem ve işlemlerinden sorumlu olmayacağına dair kanısı egemence davranabilme ve gündelik yaşamda orantısız güç kullanma pratiğini pekiştirir niteliktedir. Eylemlerinin sonucunda cezai yaptırımla karşılaşmayacak bir kişinin takdirine göre kısıt altında olmak, iddialı ama aşırı olmayan bir yorumla, egemenin takdiriyle karşı karşıya kalmak olacaktır.

Sonnotlar

¹ <https://www.evrensel.net/haber/405486/dur-ihtarina-uyyadi-iddiasıyla-olenlerin-sayisi-403e-cikti> (06/03/2021).

² Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'da polisin kötü muamelesi neticesinde ölümle sonuçlanan ve kitlesel tepki ve isyanlara sebebiyet veren çok sayıda vaka mevcuttur. 2014 yılı Temmuz ayında ABD'de New York Polis Departmanına bağlı bir grup polis memuru 43 yaşında, siyahi Eric Garner adlı kişiyi sokakta tekli sigara sattığı ve böylece vergi yasalarına karşı geldiği iddiasıyla gözaltına almaya çalışırken Garner'ın boğazına basarak (chokehold) ölümü (<https://www.nytimes.com/2019/07/16/nyregion/eric-garner-case-death-daniel-pantaleo.html>. 11/06/2020); Nisan 2005'te Kuzey Londra, Edgware'de 24 yaşında siyahi Azelle Rodney'in Nisan 2005 tarihinde yolculuk ettiği araç polis tarafından durdurulup ateşli silahla öldürülmesi (<https://www.theguardian.com/uk-news/2013/jul/05/azelle-rodney-death-metropolitan-police>. 14/06/2020); 2005 yılı Ekim ayı sonunda Paris'in Clichy-sous-Bois adlı bir banliyö/kenar mahallesinde polis

ekipleri tarafından şüpheli görülüp kovalanan 15 yaşında Bouna Traoré ve 17 yaşında Zyed Benna'nın polisten saklanmak amacıyla girdikleri trafoda elektrik çarpması sonucu hayatını kaybedişi ve 17 yaşındaki Muhittin Altun ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılışı (<https://www.theguardian.com/world/2017/feb/17/adama-traore-death-in-police-custody-casts-long-shadow-over-french-society>. 15/06/2020) sadece birkaç örnektir.

Kaynakça

Agamben G (1998). *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. California: Stanford University Press.

Agamben G (2000). *Means without End: Notes on Politics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Agamben G (2005). *State of Exception*. Chicago: University of Chicago Press.

Alpert G & Dunham R G (2004). *Understanding Police Use of Force: Officers, Suspects, Reciprocity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Altıparmak K (2009). İşkenceyi nasıl bilirsiniz?: Türkiye'de orantısız güç kullanma sorunu'. *Toplum ve Bilim*, (115), 138–176.

Altıparmak K (2016). Cezasızlıkla Mücadele El Kitabı. Ankara: İnsan Hakları Ortak Platformu. <http://insanhaklarisavunuculari.org/dokumantasyon/files/original/7c6d3da3ad26d676fe7189ce53b3f539.pdf> [erişim tarihi: 01.05.2020]

Banton M (1964). *The Policeman in the Community*. London: Tavistock.

Banton M (1975). The Sociology of the Police III. *The Police Journal*, (48), 299–315.

Belur J (2010). *Permission to Shoot? Police Use of Deadly Force in Democracies*. New York: Springer.

Benjamin W (1978). Critique of Violence. İçinde: P. Demetz (Der.). *Reflections: Essays, Aphorisms, Autobiographical Writings*. New York: Schocken Books, 277–300.

Berksoy B (2009). Devlet stratejilerinin bir tezahürü olarak polis alt-kültürü: 1960 sonrası Türkiye'de polis teşkilatında hâkim olan söylemlere dair bir değerlendirme. *Toplum ve Bilim*, 114, 98–132.

Bittner E (1970). *The Functions of the Police in Modern Society*. Chevy Chase: National Institute of Mental Health.

Bronitt S, O'Brien M, & Bull, M. (2015). Human Rights and Policing. *Australian Journal of Human Rights* 200, 20(2), 15–63.

Buur L (2003). Crime and Punishment on the Margins of the Post-apartheid State. *Anthropology and Humanism*, 28(1), 23–42.

Casey-Maslen S & S Connolly (2017). *Police Use of Force under International Law*. Cambridge: Cambridge University Press.

Chan J (1996). Changing Police Culture. *The British Journal of Criminology*, 36(1), 109–134.

Chapman B (1970). *Police State*. London and Basingstoke: Macmillan.

Cohen S (1985). *Visions of Social Control: Crime, Punishment and Classification*. Cambridge: Polity Press.

Cooper-Knock S J (2018). Beyond Agamben: Sovereignty, Policing and ‘Permissive Space’ in South Africa, and Beyond. *Theoretical Criminology*, 22(1), 22–41.

Crawshaw R, Devlin, B, & T Williarson (1998). *Human rights and policing*. The Hague: Kluwer.

Ergun A (2014). Hukuk Devleti İlkesi ve Yargının Bağımsızlığı-Tarafsızlığı Sorunu Kapsamında Ethem Sarısülük Davasının Değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi* (4), 497–522.

Gönen Z, Berksoy B, Başer Z, & M Uçum (2013). *Polis Yasalarının Ruhunu: Mevzuatta Söylemler, Araçlar ve Zihniyet*. İstanbul: TESEV.

Huggins M K, Haritos-Fatouras M, & P G Zimbardo (2012). *Violence Workers: Police Torturers and Murderers Reconstruct Brazilian Atrocities*. Berkeley: University of California Press.

Kappeler V & G Potter (2005). *The Mythology of Crime and Criminal Justice*. Prospect Heights, IL: Waveland Press.

Kirsch T (2010). Violence in the Name of Democracy: Community Policing, Vigilante Action and Nation-building in South Africa. İçinde: T. Kirsch, & T. Gratz (Der.). *Domesticating Vigilantism in Africa*. Oxford: James Currey, 139–162.

Kuhns J & J Knutsson (2010). *Police Use of Force: A Global Perspective*. Santa Barbara, California: Praeger.

Lundman R J (1974). Routine Police Arrest Practices: A Commonweal Perspective. *Social problems*, 22(1), 127–141.

McBarnet D (1979). Arrest: The Legal Context of Policing. İçinde: S. Holdaway (Der.). *The British police*. London: Edward Arnold, 24–40.

Neocleous M (2008). *Critique of Security*. Montreal: McGill-Queen’s University Press.

Mercan B A (2021). Polislik Sosyolojisinin Eleştirisine Doğru: Hukuk, Şiddet ve Egemenlik. *Mülkiye Dergisi*, 45 (2), 367-387.

- Neyroud P & A Beckley (2001). *Policing, Ethics and Human Rights*. Cullompton: Willan.
- Reiner R (1989). The Politics of Police Research. İçinde: M. Weatheritt (Der.). *Police research: Some Future Prospects*. Gower: Aldershot, 3–20.
- Reiner R (1992). Police Research in the United Kingdom: A Critical Review. *Crime Justice* (15), 435–508.
- Reiner R (1995). From Sacred to Profane: The Thirty Years' War of the British Police. *Policing and Society: An International Journal*, 5(2), 121–128.
- Reiner R (2010). *The politics of the Police* (4. ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Reiss A (1971). *The Police and the Public*. New Haven: Yale University Press.
- Saymaz İ (2015). *Polisin Eline Düşünce: Sıfır Tolerans* (3. ed.). İstanbul: İletişim.
- Schmitt C (2005). *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty* (çev.: G. Schwab). Chicago and London: University of Chicago Press.
- Schmitt C (2006). *The Nomos of the Earth* (çev.: G. Ulmen). New York: Telos Press.
- Schmitt C (2007). *The Concept of the Political* (çev.: G. Schwab). Chicago and London: University of Chicago Press.
- Schmitt C (2014). *Siyasal Kavramı* (3. ed.) (çev.: E. Göztepe). İstanbul: Metis.
- Seri G (2009). Police Discretion as Unwritten Law: Governing the State of Exception. <http://docstoc.com/docs/2128428/unwritten-law> [erişim tarihi: 07/06/2020]
- Sklansky D (2008). Work and Authority in Policing. İçinde: M. Dubber & M. Valverde (Der.). *Police and the Liberal State*. Stanford, California: Stanford University Press, 110–135.
- Skolnick J (2011). *Justice without Trial: Law Enforcement in Democratic Society* (4. ed.). New Orleans, Louisiana: Quid Pro Books.
- Skolnick J H (1982). Deception by Police. *Criminal Justice Ethics*, 1(2), 40–54.
- Skolnick J H (2008). Enduring Issues of Police Culture and Demographics. *Policing & Society*, 18(1), 35–45.
- Skolnick J H & J Fyfe (1993). *Above the Law: Police and the Excessive Use of Force*. New York: Free Press.
- Small W, Kerr T, Charette J, Schechter M T & P Spittal (2006). Impacts of Intensified Police Activity on Injection Drug Users: Evidence from an Ethnographic Investigation. *International Journal of Drug Policy*, 17(2), 85–95.

- Stinchcombe A (1963). Institutions of Privacy in the Determination of Police Administrative Practice. *American Journal of Sociology*(69), 150–160.
- Stuart F (2011). Constructing Police Abuse after Rodney King: How Skid Row Residents and the Los Angeles Police Department Contest Video Evidence. *Law & Social Inquiry*, 36(2), 327–353.
- Taylor J (2013). “We Are All Oscar Grant”: Police Brutality, Death, and the Work of Mourning. *Transforming Anthropology*, 21(2), 187–197.
- Terrill W (2001). *Police Coercion: Applications of the Dorce Continuum*. New York: LFB Scholarly Publishing LLC.
- Tomlins C (1993). *Law, Labor and Ideology in the Early American Republic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Uysal A (2010). Riot Police and Policing Protest in Turkey. İçinde: L. Khalili & J. Schwedler (Der.). *Policing and Prison in the Middle East*. London: Hurst & Company, 191–206.
- Weber M ([1919] 2004). *Politics as a Vocation*. Indianapolis: Hackett.
- Weitzer R (2000). *Racialized Policing*. *Law and Society Reviews* (34), 129–155.
- Westley W (1970). *Violence and the Police*. Cambridge: MIT Press.
- Westmarland L (2001). Blowing the Whistle on Police Violence. Gender, Ethnography and Ethics. *The British Journal of Criminology*, 41(3), 523–535.
- Young J (1999). *The Exclusive Society*. London: Sage.